

ICETEMP - interkulturelt medborgerskab gennem dialogisk mediering af billedbøger

Karoline Søgaard

Ph.d.-stipendiat.

Lektor i engelsk på Læreruddannelsen, Københavns Professionshøjskole

KARS@kp.dk

Lone Krogsgaard Svarstad

Ph.d.

Lektor i engelsk på Læreruddannelsen, Københavns Professionshøjskole

LOSV@kp.dk

One morning, the people of the Island found a man on the beach, where fate and ocean currents had washed his raft ashore. When he saw them coming, he stood up. He wasn't like them". Med disse ord indledes billedbogen 'The Island' af Armin Greder (2007). Bogens allerførste opslag er et eksempel på et såkaldt 'disquieting moment', som er et centralt element i de billedbøger, der indgår i Erasmus-projektet ICETEMP, der har fokus på dialogisk undervisning, *Intercultural citizenship education* (ICE) og mediering af billedbøger. I denne artikel undersøger vi, hvordan billedbøger kan understøtte udvikling af interkulturelt medborgerskab, når de er nøje udvalgt, bl.a. med henblik på at tilbyde alternativer til de stereotype repræsentationer, som findes i nogle didaktiske læremidler. For at arbejdet med billedbøger kan understøtte elevernes dannelse til interkulturelt medborgerskab, er det afgørende, at lærere ved, hvordan de kan udvælges, læses højt og inddrages i undervisningen. I artiklen præsenteres ICETEMP-projektets design, teoretiske ramme, samt en udvælgelsesguide, som efterfølgende anvendes til at foretage en indholdsanalyse af Greder's billedbog. Formålet med artiklen er både at belyse 'The Island's' potentiale samt guidens anvendelighed som afsæt for tilrettelæggelse af dialogisk mediering af billedbøger i udskolingens engelskundervisning.

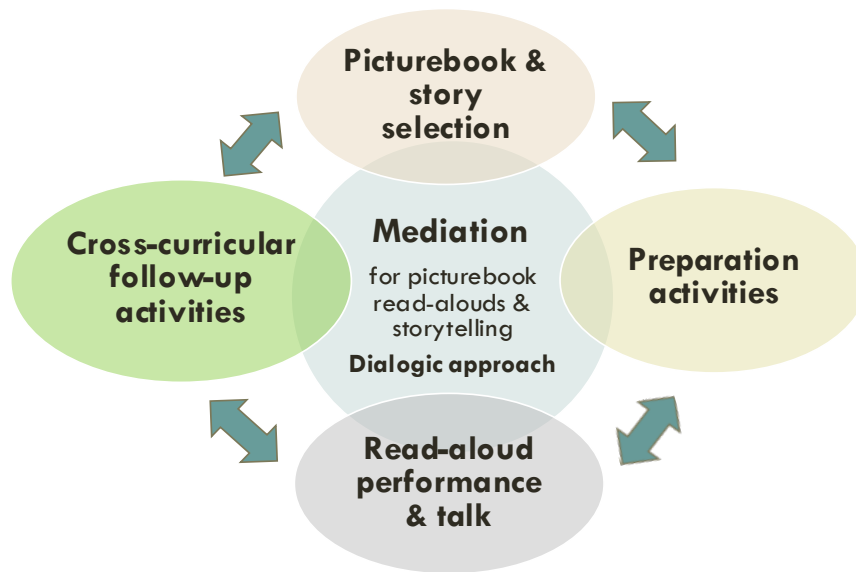
Projektdesign

Erasmusprojektet ICETEMP *Intercultural Citizenship Education through Teacher Education for the mediation of Picture Books* (2024–27) har læreruddannere og -studerende som primær målgruppe. ICE forstås i projektet som en retning indenfor fremmedsprogsundervisning, der kombinerer sproglæring med dannelse til interkulturelt medborgerskab, defineret som evnen til at interagere med andre, tænke kritisk og handle socialt ansvarligt i kulturelt mangfoldige, demokratiske samfund (Byram m.fl., 2017). ICETEMP udspringer af Erasmus-projektet ICEPELL (2019-2022), der havde fokus på ICE gennem billedbøger for yngre elever, og som afdækkede et behov for en læreruddannelsesdidaktik, der klæder lærerstuderende på til at anvende billedbøger til ovennævnte formål. ICETEMP-konsortiet, der består af syv europæiske læreruddannelser med Københavns Professionshøjskole som lead, udvikler og afprøver en sådan didaktik. Herudover udvider ICETEMP elevgruppen til også at inkludere udskolingselever. Projektet er inddelt i fire faser: 1) Kortlægning af teori og praksis samt læreplansanalyser i de syv partnerkontekster; 2) Kompetenceudvikling af de deltagende læreruddannere herunder gennem kollaborativ udvikling af et modul i læreruddannelsen (herefter: LU-modul), 3) Parallel afprøvning af modulet i internationale teams, hvor lærerstuderende samarbejder virtuelt i om at udvikle billedbogsbaseret undervisning, 4) Bearbejdning af resultater samt revidering af LU-modulet med henblik på formidling. Projektet afsluttes med en konference i København i 2027.

ICE gennem dialogisk mediering af billedbøger

Projektet trækker på en forståelse af dialogisk undervisning, hvor ” *dialogue, as an end in itself, is one of the most important, perhaps the most important, objective of education*” (Wegerif, 2020: 19) og en forståelse af dialog som kendetegnet ved at have ” *the structure of having several different perspectives held together around a gap of difference*” (ibid.). Interkulturel dialog, hvor samtalepartnerne har forskellige kulturelle tilhørsforhold, er bl.a. karakteriseret ved åbenhed, empati og respekt, og kan potentielt øge sammenhængskraften i heterogene samfund (Byram m.fl., 2017). Evnen til at indgå i interkulturel dialog udvikles ikke automatisk (Europarådet, 2018) og sprogundervisning er udpeget som nøgleområde for en sådan udvikling i *The White paper for Intercultural Dialogue* (Europarådet, 2008). Dialogiske tilgange, hvor eleverne øver sig i at lytte aktivt, skifte perspektiv og argumentere for egne synspunkter samt forholde sig åbent til andres, kan bidrage til denne type læring (Rapanta m.fl., 2021). Én måde at arbejde dialogisk på i engelskundervisning er gennem mediering, eller formidling, af billedbøger, hvilket både indebærer at gøre indholdet tilgængeligt gennem sproglig stilladsering og at understøtte elevernes forståelse og bearbejdning af bogens tematiske indhold (Ellis og Mourão, 2021). I ICETEMP-projektet udviklede deltagende læreruddannere en model for dialogisk billedbogsmediering med fire faser (figur 1), som indgik i tilrettelæggelsen af det LU-modul, der afprøves i foråret 2026.

Modellens faser kan opsummeres på følgende måde: 1) udvælgelse, 2) forberedelse, 3) højtlesning og *book talk* og 4) efter-læsningsaktiviteter. I den første fase overvejer læreren bl.a. samspillet mellem tekst og billeder, det sproglige niveau og vurderer, om fremstillingen af personer og kultur- og samfundsforhold er nuanceret,

Figur 1: Model for dialogisk billedbogsmediering (Kaminski og Tomlinson, 2025)

præcis og respektfuld (Bland, 2023; Søgaard, 2024). I ICETEMP inkluderer udvælgelsen herudover en vurdering af, hvorvidt bogen åbner for at arbejde med ICE. For det første skal bogen indeholde et eller flere *disquieting elements*, noget foruroligende eller tankevækkende, som kan sætte gang i tankerne og stimulere dialog. Herudover vurderes bogen med afsæt i fire såkaldte fokusfelter:

- 1) Socialt ansvarlig adfærd – interaktion med andre, fokus på den interpersonelle dimension.
- 2) Socialt ansvarlig adfærd – interaktion med lokale og globale problemstillinger.
- 3) *Sense of belonging*, viden om og respekt for egne, andres og/ eller *heritage cultures*.
- 4) Overordnet fokus på elevernes egen rolle som lokalt og globalt engagerede medborgere.

(ICEPELL-Consortium, 2022, vores oversættelse).

I den anden fase forberedes eleverne på højt læsningen, både ift. sprogligt og (inter)kulturelt indhold. Den tredje fase indeholder højt læsning og samtale om bogen og dens indhold i forbindelse med højt læsningen. Samtalen om billedbogen tilrettelægges med afsæt i dialogiske principper, hvor læreren leder og faciliterer en samtale præget af åbne spørgsmål til bogen, aktiv lytning og nysgerrig og respektfuld respons på andres udsagn. Den sidste fase refererer til efterlæringsaktiviteter, der rækker ud over sproglæring, og som i en dansk kontekst sagtens kan foregå inden for engelskfagets rammer.

Billedbogen *The Island*

The Island (Greder, 2007), kan læses som en allegorisk skildring af, hvordan fordomme og frygt kan skabe barrierer mellem mennesker og føre til afstumpede handlinger med det formål at beskytte én selv.

Det er en barsk fortælling om en fremmed, der skyldes op på stranden i et isoleret øsamfund, hvor han får en hård og uvenlig modtagelse af øboerne. En fisker overtaler dem til at hjælpe den fremmede, som får en ussel soveplads og køkkenaffald at spise. Men mistilliden breder sig stadig blandt øboerne, og de beslutter, at den fremmede er for anderledes og skubber ham ud på havet igen. De bygger en mur rundt om øen for at forhindre andre fremmede i at finde den og sætter ild til fiskerens båd, som straf for at have overtalte dem til at tage den fremmede ind. Bogens illustrationer er holdt i sorte, hvide og grå nuancer, med enkelte dryp af farve. Øboerne fremstilles nærmest grotesk, med grove træk og fordrejede ansigter, mens den fremmede fremstår anonym: nøgen, skaldet og med et udtryksløst ansigt. Fiskeren ser man aldrig; han optræder udelukkende som en stemme, der forsøger at tale øboerne til fornuft.

Greder, Armin (2007).
The Island.

Metodisk tilgang

Artiklens forfattere analyserede bogen med ICE-guiden som analyseredskab. Tekst og illustrationer, den såkaldte ikonotekst, blev behandlet som et samlet hele. Guiden, der afsøger bogens potentiale ift. de fire fokusfelter, indeholder 8-12 spørgsmål til hvert felt og en bog vurderes som anvendelig, når der kan svares bekræftende på et vist antal spørgsmål, f.eks. 'Does the picturebook provide examples of relating to and empathising with others' (fokusfelt 1) eller 'Does the picturebook provide opportunities to explore emotions associated with change and uncertainty' (fokusfelt 4) (ICEPELL Consortium, 2022). Alle spørgsmål blev besvaret ud fra, hvorvidt et fænomen 1) kom eksplicit til udtryk i bogen eller 2) kunne gøres til genstand for elevernes opmærksomhed gennem mediering. Under den første gennemlæsning blev det tydeligt for os, at *The Islands* allegoriske natur betød, at analysen blev påvirket af hvilken elevgruppe, vi forestillede os at anvende den med, idet bogen både kan læses som en historie om eksklusion og gruppedynamikker eller om migration og flygtninge. Den første tematik vil passe til 6.-7. klasse, den anden bedre i 8.-9. klasse. Da vores fokus i analysen var de ældste elever, analyserede vi bogen igen med den sidstnævnte elevgruppe og tematik for øje. Analysens resultater præsenteres i næste afsnit.

Overordnede fund

Samlet set viser analysen, at *The Island* har potentiale til at understøtte ICE. Analysens resultater (tabel 1) peger på, at bogen opfylder kriterierne for at understøtte arbejdet med alle fokusfelter, men at den eksplicit eksemplificerer fokusfelt 1 og 4, mens fokusfelt 2 og 3 kræver mediering. Herudover viser analysen, at med mediering kan bogen anvendes til at henlede elevernes opmærksomhed på alle fire fokusfelter, dog med størst potentiale inden for fokusfelt 1 og 4. Derfor har vi valgt at udfolde analysens fund for fokuspunkt 1 og 4.

Fokusfelt	Eksplicit	Med mediering	Samlet
1) Socialt ansvarlig adfærd, interpersonel dimension	5	5	10
2) Socialt ansvarlig adfærd, lokale og globale problemstillinger.	1	6	7
3) Sense of belonging; viden om og respekt for egne, andres og/eller heritage cultures	0	6	6
4) Overordnet fokus på elevernes egen rolle som lokalt og globalt engagerede medborger.	3	8	11

Tabel 1: Overordnede analysefund

Fokusfelt 1: Fiskeren som udøver af socialt ansvarlig adfærd

Spørgsmålene, som skal besvares i fokusfelt 1, har socialt ansvarlig adfærd i interaktion med andre, som omdrejningspunkt. Det handler bl.a. om respekt for forskellighed, modarbejdelse af racisme og om at udvise empati. Seks spørgsmål kunne besvares positivt for bogens eksplicite indhold, mens tallet var otte for spørgsmålene 'med mediering'.

Eksplicite fund

Som det fremgår af analysen ovenfor, indeholder *The Island* flere eksplicite eksempler på socialt ansvarlig adfærd. Alle disse eksempler er knyttet til fiskerens handlinger, der i bogen udelukkende udtrykkes gennem verbale ytringer. Fiskerens overbeviser øboerne om, at de skal tage den fremmede ind, da han først ankommer til øen, og udviser hermed empati: *'But the Fisherman knew the sea. 'If we send him back, it will be the death of him and I don't want that on my conscience,' he said. 'We have to take him in'.* Endnu et eksempel på, at fiskeren handler socialt ansvarligt, finder sted i en scene, hvor den fremmede har bevæget sig ind i landsbyen

Greder, Armin (2007). *The Island*.

for at få noget at spise. Øboerne reagerer med vrede og mistro, mens fiskeren siger *'He is right,' [...] We can't ignore him now that he is among us. We must help him'*. Her kan man også argumentere for, at fiskeren modellerer, hvordan man kan *'stand up for others who are treated unfairly'* (spm. 4), et træk, som også ses, efter alle øboerne på det kraftigste har afvist, at de kan give den fremmede et arbejde: *'In that case we will have to look after him together,' said the fisherman. 'We took him in. We can't turn our backs'. Even though he is not one of us, he's still our responsibility'*. Fiskeren på-

tager sig rollen som mediator mellem de vrede øboere og den stumme fremmede og hans ytringer kan ses som eksempler på *'peaceful/respectful communication and interaction'* (spm. 6). Og fiskeren sætter sig ikke kun i den fremmedes sted, men også i øboernes. I stedet for at anklage dem for at være dårlige mennesker, appellerer han til deres samvittighed, og delvist også til deres opportuniste, hvilket ses, da han foreslår dem at give den

fremmede et arbejde, så han kan tjene til sit eget ophold: *'And,' [the fisherman] added quietly, 'he would probably work for less pay than one of us'.*

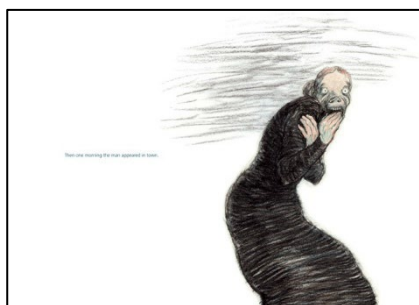
Fund med mediering

Ud over de spørgsmål, som kunne besvares positivt med afsæt i bogens eksplicite indhold, var der også fem spørgsmål, som blev positivt besvaret for 'med mediering'. For det første kan nogle af de eksplicite eksempler, der er beskrevet ovenfor bedre træde frem, hvis læreren henleder elevernes på dem under højt læsningen. Det gælder fx for fiskerens ytringer som udtryk for empati med den fremmede og hans forsøg på at behandle den fremmede *'with fairness, mutual respect and trust'*. Behovet for mediering forstærkes af, at eleverne udelukkende vil høre hans verbale udsagn og derfor ikke har illustrationer til at understøtte deres forståelse. Derudover er der to spørgsmål, som ikke fremgår eksplicit af billedbogen, og hvor mediering ikke ville fungere understøttende, men derimod er nødvendig for at bringe deres indhold i spil. Det ene handler om internationale menneskerettigheds- og flygtningekonventioner (spm. 5), som vil kunne inddrages, bl.a. i form af at henlede elevernes opmærksomhed på retten til at få dækket basale behov, der udtrykkes i fiskerens appel til øboerne om at give den fremmede mad og et sted at sove, ligesom hans appel om at lade den fremmede søge ly hos dem, tydeligt udtrykt i appellen *'We can't ignore him now that he is among us. We must help him'*. Overfor fiskerens appeller står øboernes afvisning af den fremmede og manglende vilje til at hjælpe ham, der fører til historiens tragiske slutning. Denne tydelige optegning af to meget forskellige perspektiver på, hvordan vi behandler mennesker, der ikke ligner os selv, kan, med mediering, også understøtte eleverne i at *'become aware of and/ or question certain values'* (spm. 8).

Spørgsmålene, som skal besvares for fokuspunkt 4, har et overordnet fokus på at støtte eleverne i at reflektere over deres egen rolle som lokalt og globalt engagerede medborgere. Tre spørgsmål kunne besvares positivt for bogens eksplicite indhold, mens tallet var otte for spørgsmålene 'med mediering'.

Eksplicite fund

De spørgsmål, der blev besvaret positivt, handlede om, hvorvidt billedbogen giver mulighed for at udforske følelser forbundet med forandring og usikkerhed, om den opfordrer elever til at se tematikker fra forskellige perspektiver og sidst om der er nogle *disquieting moments*. Disse foruroligende øjeblikke er fremtrædende i

Greder, Armin (2007). *The Island*.

hele fortællingen. På det første opslag, der også er beskrevet i indledningen, ser man den fremmede stå i højre hjørne, nøgen og med et bange ansigtsudtryk. I venstre hjørne ses den tømmerflåde, han er sejlet i land på og teksten lyder: *"He wasn't like them"*. Allerede her slås tematikker om 'os' og 'dem' og om at være anderledes og fremmed, an. På de følgende opslag ses tegninger af vrede øboere med høtve i hænderne, der vil sende manden tilbage til det voldsomme hav. Der er et 'vi', som udgøres af lokale folk og udfordres af den stemme, der tilhører fiskeren, som reflekterer over, hvad der kan ske, hvis manden sendes tilbage. Hver side af historien viser dilemmaer i forhold til,

hvad de lokale vil gøre, og hvad der er det rigtige at gøre. Bogens illustrationer og den tilhørende tekst er eksplicite omkring dette modsætningsforhold, som bliver tydeliggjort i kontrasten mellem de store, stærke mænd bevæbnet med høtyve og den lille, forskræmte nøgne mand, der repræsenterer 'den anden', som de er så bange for. Fremstillingen af en kvinde, hvis ansigt viser frygt og med intertekstuel reference til Edvard Munchs "Skriget" (1893-1910), ledsaget af teksten "*Then one morning the man appeared in town*" giver yderligere muligheder for at tale om, hvordan forandring og usikkerhed kan vække voldsomme følelser, eller give en fornemmelse af et foruroligende øjeblik, der måske slet ikke har hold i virkeligheden.

På det sjette opslag ser man de lokale med deres høtyve i en ophedet diskussion og teksten lyder: "*This caused a commotion. The people grabbed him roughly and screamed at him*". Hvorfor er der sådant et postyr? Og er det muligt at se det fra de lokales perspektiv? Hvad er de bange for? De lokale overvejer om de skal give den fremmede et job og illustrationerne viser, hvad de forestiller sig, den fremmede kan udføre af arbejde, mens hver tegning har en undertekst, der beskriver alt det, han ikke kan: "*The carpenter remembered the man's poorly crafted raft. He evidently had no idea how to use a hammer or a saw*". De lokales forestillinger om den fremmedes manglende arbejdsevner bliver til sidst et argument for, at han ikke kan tilpasse sig, og at øboerne derfor er berettigede til at sende ham ud på havet igen.

Fund med mediering

Udover de eksplicite kryds var der otte kryds ved spørgsmål, som 'med mediering' kan støtte eleverne i at reflektere over deres egen rolle som lokalt og globalt engagerede medborgere. Spørgsmålene handler fx om, hvorvidt billedbogen giver eksempler på vores forbundethed som mennesker i verden, om den skaber muligheder for at udfordre uretfærdighed, stå op for hvad man mener og for at handle. Endelig spørges også til, om bogen åbner for en erkendelse af, at alle bør tage ansvar for at skabe en positiv forskel, både på et lokalt og globalt plan. Det er større eksistentielle spørgsmål, som stiller krav til lærerens viden om verden og mod til at gå ind i potentielt følsomme emner. Med lærerens mediering kan historiens slutning og bogens forside med den høje mur anvendes til at stille spørgsmål til eleverne om, hvorvidt de kan få øje på, at historien kan læses som en analogi på migration og flygtninge i Danmark og i verden. Ved anden højtlesning kan eleverne selv komme med bud på, om de kender de følelser, der vækkes hos øboerne, om de genkender måden at tale om andre mennesker på, herunder flygtninge eller indvandrere i Danmark, om de genkender, at der skabes et 'os' og et 'dem' i deres egen hverdag, eller fra aviser, nyheder og sociale medier. Hvordan oplever de det? En mere tekstnær læsning, med inddragelse af udsagn som: "*But we can't just feed anyone who comes our way, argued the grocer.*", "*We don't have enough for everyone. We would all starve to death*" eller "*The foreigner spreads fear in Town, said the newspaper*" kan understøtte forståelser af samfundsmæssige og etiske dilemmaer, som eleverne kan engagere sig i, når samtalen faciliteres af læreren. Endelig kan der stilles skarpt på fiskeren, der med sin socialt ansvarlige adfærd, der går igen mange steder i bogen, bidrager til skift i perspektiv og dermed peger på vores alles ansvar for at gøre en positiv forskel, også selv om han i 'The Island' ikke lykkes med at overbevise øboerne.

Konklusion

I artiklen har vi præsenteret Erasmusprojektet ICETEMP (2024-2027), som udvikler et LU-modul, der kan understøtte kommende læreres kompetencer i dialogisk mediering af billedbøger for at fremme udvikling af elevernes interkulturelle medborgerskab. Artiklen har præsenteret projektets design og teoretiske ramme og har præsenteret en fire-faset model for billedbogsmediering. Med fokus på modellens første fase, har vi undersøgt, hvordan en udvælgelsesguide til billedbøger, der potentielt understøtter ICE (ICEPELL-consortium, 2022), kan anvendes til planlægning af dialogisk højtlesning af billedbogen *The Island* (Greder, 2007). Analysen viser, at billedbogen har et stort potentiale og at guiden kan fungere som et forberedelsesredskab for lærere. Guidens inddeling i fire fokusfelter med spørgsmål til eksplicit læsning og læsning med medierende dialog kan bidrage til, at læreren ser potentielt forskellige læsninger og kan træffe begrundede valg i forhold til elevforudsætninger, tematikker og ekstra baggrundsmateriale i tilrettelæggelse af undervisning inden for de resterende tre faser i medierings-modellen, herunder med opmærksomhed på hvilke forskellige perspektiver og 'gaps of difference' (Wegerif, 2020), der kan bringes i spil i dialog om bogen. For at arbejde mere i dybden med tematikker omkring flygtninge og immigration, der er særligt relevant i udskolingen, kan billedbogen indgå i et undervisningsforløb, hvor Cyklusmodel for interkulturel læring (Risager og Svarstad, 2020) anvendes til yderligere at stilladsere elevernes udvikling til kritisk engagerede verdensborgere.

Litteratur

Bland, J. (2023). *Compelling stories for English language learners: Creativity, interculturality and critical literacy*. Bloomsbury.
<https://doi.org/10.5040/9781350190016>

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., og Wagner, M. (2017) Introduction, i M. Byram, I. Golubeva, H. Hui, & M. Wagner, M. (eds.) *From Principles to Practice in Education for Intercultural Citizenship*. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.2307/jj.26931992.6>

Europarådet (2008). *White paper on Intercultural Dialogue*. https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf

Europarådet (2018). *Reference Framework of Competences for Democratic Culture*
<https://www.coe.int/en/web/campaignfree-to-speak-safe-to-learn/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture>

Ellis, G. og Mourão, S. (2021). Demystifying the read-aloud. *English Teaching Professional* 36, 22– 25.
<https://www.etprofessional.com/demystifying-the-read-aloud>

Greder, Armin (2007) *The Island*. Crow's Nest: Allen and Unwin.

Kaminski, A. og Tomlinson, D. (2025) *Picturebooks & Storytelling*. <https://icetemp.eu/>

ICEPELL Consortium (2022). *The ICEGuide: A handbook for intercultural citizenship education through picturebooks in early English language learning*. Lisbon: CETAPS, NOVA FCSH ICEGuide_digital.pdf

Rapanta, C., Vrikki, M., og Evagorou, M. (2021). Preparing culturally literate citizens through dialogue and argumentation: Rethinking citizenship education. *The Curriculum Journal*, 32, 475–494. <https://doi.org/10.1002/curj.95>

Risager, K., og Svarstad, L.K. (2020) *Verdensborgeren og den interkulturelle læring*. Samfundslitteratur.

Søgaard, K. (2024). Intercultural encounters through two picturebooks in the lower primary EFL classroom in Denmark. *Language Teaching for Young Learners*. <https://doi.org/10.1075/ltyl.00056.sog>

Wegerif, R. (2019). Towards a dialogic theory of education for the internet age. In *The Routledge international handbook of research on dialogic education* (14-26). Routledge